

**PROF. DR. YUSUF EL-KARADÂVÎ, İSLÂM HUKUKU EVRENSELLİK –
SÜREKLİLİK, İSTANBUL: NİDA YAYINCILIK, 5. BASKI, 2020, 224
SAYFA, ISBN: 978- 605-4605-18-7**

Ali Haydar ŞİRİN*

Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilimdalı, Yüksek Lisans Öğrencisi,
alihaydar_sirin@hotmail.com. ORCID: 0009-0001-0756-8454

ÖZ

İslâm hukuku, geçmişten günümüze kadar hayatın her anında uygulanabilme potansiyeline sahip olan bir hukuk sistemidir. Zira İslâm hukukunun uygulamadaki gücü kıyamete kadarda sürmeye devam edecektir. İslâm hukukunun evrensel nitelikte olması onun bir anlamda sürekli oluşunu da beraberinde getirmiştir. İslam hukukunda evrenselliğin ve sürekliliğin devamı noktasındaki en önemli faktörlerden birinin “içtihat” konusu olduğu aşikardır. İslâm hukukunun evrensel niteliğe sahip oluşunu, karşılaşılabileceğimiz sorunlara çözüm üretmesini, problemlere yaklaşım biçimlerini, yol ve yöntemlerini ele alan Prof. Dr. Yusuf el-Karadâvî'nin “İslâm Hukukunda Evrensellik ve Süreklilik” adlı eseri, mezkûr bağlamlar neticesinde değerlendirilmiştir. Çalışmamız, giriş, kitabın bölümlerinin tanıtımı, sonuç ve değerlendirme kısımlarından müteşekkil olarak üç bölüm halinde hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm Hukuku, Yusuf el-Karadâvî, Evrensellik, Süreklilik, İçtihat.

**PROF. DR. YUSUF AL-QARADAWI, ISLAMIC LAW UNIVERSALITY –
CONTINUITY, ISTANBUL: NIDA PUBLISHING, 5TH EDITION, 2020, 224
PAGES, ISBN: 978- 605-4605-18-7**

ABSTRACT

Islamic law is a legal system that has the potential to be applied in every moment of life from past to present. Because the power of Islamic law in practice will continue until the end of the world. The universal nature of Islamic law has brought about its continuity in a sense. It is obvious that one of the most important factors in the continuation of universality and continuity in Islamic law is the subject of "ijtihad". Addressing the universal nature of Islamic law, its solutions to the problems we may encounter, the ways of approaching the problems, the ways and methods, Prof. Dr. Yusuf al-Karadavi's work "Universality and Continuity in Islamic Law" has been evaluated as a result of the aforementioned contexts. Our study has been prepared in three parts, consisting of introduction, introduction of the chapters of the book, conclusion and evaluation.

Keywords: Islamic Law, Yusuf al-Karadavi, Universality, Continuity, Ijtihad.

GİRİŞ

İslâm hukuku, doğası gereği kaynağını Kur’ân ve sünnetten alan, bireyin dini yaşantısını, sosyal düzenini ve toplumun yönetimiyle ilgili alanları içeren kurallar bütünüdür. Kaynağın ilâhî oluşu, mesajın evrensel oluşuyla doğrudan ilintilidir. Bu bağlamda İslâm dünyasının saygın İslâm hukukçularından birisi olan Prof. Dr. Yusuf el-Karadâvî “İslâm Hukuku Evrensellik ve Süreklilik” adlı eserini kaleme almıştır. Eserde mevzubahis konular müellifin önsözü, çevirmenin sunuş kısmında verdiği kitaba dair özet bilgilerle okuyucuya aktarılmaktadır. Eserin birinci bölümünde İslâm hukukunun her yerde ve zaman dilimlerinde uygulanmaya elverişli olduğunu gösteren delil ve belgelere yer verilmiştir. İkinci bölümde İslâm hukukunun sürekliliği ve içtihadın vazgeçilmezliği konusu ele alınmıştır. Üçüncü bölüm de ise günümüzde İslâm hukukunun uygulanması için gerekli şartlar anlatılmıştır.

Eserin sunuş kısmında eseri tercüme eden Prof. Dr. Yusuf Işıcık ve Prof. Dr. Ahmet Yaman tarafından esere dair ön bilgi mahiyetinde verdikleri çok kıymetli bilgiler bulunmaktadır. Eserin muhtevası göz önünde bulundurulduğunda içtihat meselesinin belirgin bir şekilde ön plana çıktığı görülecektir. Bu hususa binaen içtihat meselesinin İslâm hukukunda nasıl bir yer tuttuğunu, günümüz dünyasında içtihat için uyulması gereken ilkeleri ve içtihadın şartlarını ayrıca ilave etmişlerdir. Bir diğer yandan İslâm dünyasının içinde bulunduğu krizleri, “İslâm’ı iyi tanımamak” ve “İslâm’ın şekli yönlerine takılıp kalmak” olarak ifade etmişlerdir. Çözüm önerisi sadedinden başta özeleştiriyapmayı sonrasında ihtilaf edilen konuları bir kenara bırakarak ittifak edilen hususların ön plana çıkarılmasının İslâm ümmeti adına daha yararlı olacağını ifade etmişlerdir.

Müellif, eserinin önsözünde İslâm dünyasının maruz kaldığı sömürü düzenine dikkat çekmektedir. Zira sömürülmüş bir toplum özgün düşünemez ve hâkim unsurların güdümüne girer. Sömürü düzeni tehlikesinin özellikle yeni yetişecek Müslüman nesil üzerinde görüleceğini ifade etmektedir. Müellif, gaflet ve zayıflık neticesinde İslâm kültüründen uzaklaşan kişilerin İslâm hukukuna dair güvenlerinin olmayacağını da ayrıca eklemektedir.

Müellifin mezkûr eserinde özellikle üzerinde durduğu konulardan biri “İçtihat” konusu olmuştur. Zira içtihat meselesi günümüz ilim adamları tarafından tartışılan ve içtihadın gerekli olup olmadığı hususları üzerinde fikir yürütülen bir konudur. Ancak şunu ifade edelim ki, içtihadı gerek

olmadığı düşüncesiyle içtihat kapısının kapandığını iddia etmek, karşılaşılan problemlere çözüm üretme noktasında İslâm hukukunun donukluğunu kabullenmek demektir. Söz konusu nedenlerden ötürü el-Karadâvî içtihat meselesini “dini anlamda yükümlülük, pratik anlamda ise zorunluluk” olarak ele almaktadır.

İçtihat meselesinin tarihi serüvenine baktığımızda ilk içtihatların Hz. Peygamberin hayatta olduğu dönemde yapıldığını görmekteyiz. Hz. Peygamberin bulunmadığı zamanlarda karşılaşılan problemler hakkında sahabenin ileri gelenleri o, problemler hakkında çözüm üretiyor daha sonra da yapmış oldukları içtihadı Hz. Peygambere sorarak tasdik veya tashih ettiriyorlardı. Hiç şüphesiz sahabenin içtihadı, dinin en saf ve duru halini hayata yansıtmaktan ibaretti. Bir diğer yandan Hz. Peygamber döneminde başlayan içtihat faaliyetlerinin günümüze değin devam ettiği tarihi bir gerçekliktir. Çünkü açıkça bilinmektedir ki, İslâm hukukunun insan içtihadına açık pek çok alanı vardır, bu cümleden olarak asırlar boyunca her dönemde farklı problemler çıkmış ve bu problemlere her devrin uleması yine içtihat müessesesini işleterek çözüm üretmişlerdir.

Müellifin üzerinde durduğu bir başka konu ise İslâm dünyasının içinde bulunduğu kriz ve geri kalış nedenleridir. Müellif, İslâm dünyasının içinde bulunduğu krizleri ve geri kalış nedenlerine dair düşüncelerini İslâm hukuku özelinde ifade etmektedir. Bu durum hiç şüphesiz el-Karadâvî için İslâm hukukunun inkâr edilemeyecek bir şekilde önemini ortaya koymasıyla alakalıdır.

1. Prof. Dr. Yusuf el-Karadâvî. Şerî‘atül-İslâm: Hulûdühâ ve Salâhuhâ lit-Tatbîk fî Külli Zemân ve Mekân / İslâm Hukuku Evrensellik – Süreklilik. İstanbul: Nida Yayıncılık, 5. Baskı, 2020, 224 Sayfa, ISBN: 978- 605-4605-18-7.

Müellif, *kitabın önsözünde* (el-Karadâvî, Yaman, Işıcık- 2020, 21- 24) İslâm hukukunun evrensel oluşunu, uygulanabilirliğinin bütün zaman ve mekânların ötesine geçebilecek kapasitede olduğunu ifade edip İslâm hukukunun geçirdiği tarihsel süreçleri ele almıştır. el-Karadâvî, mezkûr eseri hangi sebeplerden dolayı kaleme aldığını şu şekilde ifade eder: “*Libya Üniversitesi’nin daveti üzerine katıldığım ve Arap Dili ve İslâmi Araştırmalar Fakültesi’nin organizasyonunda, 1972 Mayıs’ında Libya Arap Cumhuriyeti’nin Beydâ kentinde düzenlenen İslâm Hukuku Konferansı’na sunduğum bir araştırmadan doğmuştur.*” Konferansın ana konusu yine müellifin ifadesiyle “*İslâm hukukunun bütün zaman ve mekânlara, dolayısıyla çağımıza uygulanabilirliği meselesidir.*” Görüldüğü üzere kitabın yazım amacı Libya’da uygulanacak olan pozitif hukuk otoritesine İslâm hukukunun ilkelerini benimsetmek olduğu anlaşılmaktadır. Netice olarak eser, el-Karadâvî’nin

konferanslarında yaptığı sunum ve değerlendirmeleri daha sonrasında tekrar bir düzenlemeye tabi tutmasıyla oluşturulmuştur.

Eserin birinci bölümünde müellif (el- Karadâvî, 2020, 25 - 129) İslâm hukukunun bütün zaman ve mekânlarda uygulanmaya elverişli olduğunu gösteren delilleri ele almak suretiyle konuya giriş yapar. Akabinde, “İslâm hukuku tüm zaman ve mekânlarda uygulamaya elverişlidir.” önermesini okuyucuya sunar. Daha sonra alt başlıklar halinde sıralayacağı delillere vahiy deliliyle başlar. Vahiy delilini “*Bütün âlemler için bir uyarıcı olsun diye, kuluna Kur’ân’ı indiren Allah’ın şanı ne yücedir.*” (Furkân, 25/1) âyeti ile temellendirdikten sonra tarihî delillere geçer. İslâm hukukunun diğer toplumlarla etkileşime girmesini ancak her şartta özgün kalıp on dört asırlık İslâm âleminde hâlâ uygulanabilir oluşunu tarihi bir delil olarak sunar.

Eserin birinci bölümünde ele aldığı bir başka konu ise, İslâm hukukunun diğer hukuk sistemlerinden üstün olması konusudur. İslâm hukuku kaynağı itibarı ile diğer hukuk sistemlerinden ayrılmaktadır. Müellif, İslâm hukukunun üstünlüğünü kaynağının ilâhî olmasına bağlamaktadır. Çünkü, herhangi bir hukuk sisteminde kaynağın beşerî oluşu, uygulanma esnasında bireylerin tümüne yönelik objektif sonuç üretememesi sebebiyledir. İslâm hukukunun evrenselliği meselesini şu şekilde ifade eder: Şayet İslâm hukukunu belirleyen “şey” bir kişi veya topluluk olsaydı bilerek ya da bilmeyerek kendinden olanı mutlaka kayırırdı. Oysa burada kanun koyucu insan veya bir zümre değil aksine tüm insanlara hitabını gönderen Allah’tır.

Müellifin birinci bölümde ısrarla üzerinde durduğu bir diğer husus ise, İslâm hukukunun başarısı olmuştur. Zira, öncelikle İslâm hukukunun bütüncül yapısıyla sâlih insanın doğuşunu, kadının cahiliye zulmü ve karanlığından kurtarılışını, toplumunun yapı taşı olan aile kurumunun önemini, sarhoşluk ve alkol bağımlılığının ortadan kaldırılmasını, ekonomide faizin ve tefeciliğin yasaklanmasını, diğer din ve düşüncelere karşı müsamahalı olunmasını, bütün insanlığa karşı adaletli davranmayı, sınıf farkı gözetmeksizin toplumsal eşitliği ve sosyal dayanışmayı, yöneticilerine yön veren ilim adamlarını, halkı için hayırlı işler yapan devlet adamlarını, ilim ve imanla donatılmış bir medeniyetin inşasını örnek olarak verir. Bütün bu örnekler pek tabi olarak müellifin nezdinde İslâm hukukuna bağlılıkla oluşturulabilecek durumları ifade etmektedir. Öte yandan müellif, “İslâm hukukunun başarısına dönük şahitlikler” başlığı altında, objektif kimselerin şahitliği, olayların ve gerçeklerin tanıklığı, hukuk bilginlerinin şahitliği, insaf sahibi batılı hukukçuların şahitliği ve

milletlerarası hukuk konferansında dile getirilen hakikatler adı altında başlıklar açmak suretiyle İslâm hukukunun uygulamadaki başarısını ortaya koymaktadır.

Eserin ikinci bölümünde (el-Karadâvî, 2020, 133 - 201) müellif, çağımızda İslâm hukuku nasıl uygulanabilir? sorusuyla başlayıp devamında toplumsal olarak gelinek noktayı izah etmektedir. Globalleşen dünyanın şartlarını, çalışma koşullarının değışmesini, eğitim ve öğretimin artmasını, kadının sosyal hayatta üstlendiğı rolü, siyaset ve demokrasinin getirdiğı yönetim biçimini, hukukî ve medenî olarak fertlerin sahip olduğı hakları ele alıp bu konulardaki değışimlerden sonra İslâm hukukunun nasıl uygulanacağını ifade etmektedir. Müellifin bir başka ifade ettiğı husus ise şu şekildedir: Allah'ın indirmiş olduğı son din, çağlar üstü zaman ve mekâna hitap edip bütün insanlığı kapsamaktadır. İlahi hitabın gerçekleşme yönü ise mezhep taassubu ve bağımlılığından kurtulup içtihat kapısının yeniden açılmasıyla mümkündür. İctihat kapısının hiçbir zaman kapalı olmadığını içtihat konusunda ki görüşlerine geçmiş dönemlerde uygulanmış olan bazı içtihat hatalarına dikkat çekerek devam eder. Ancak müellif, titiz bir şekilde şu izahatı yapmaktan geri durmaz: *“İctihat konusunda bir görüşü bırakıp diğerk görüşle amel etmek, içtihat sahibini gücendirmek değil, aksine toplumun ihtiyaçlarına yönelik oluşan problemleri gidermektir”* diyerek eski ulemanın yetersiz oluşuna değil de toplumsal değışime dikkat çekmektedir.

Müellif “niçin içtihat ediyoruz?” sorusunu şu şekilde cevaplandırır: *“Bize düşen görev çağımıza tevarüs eden fıkıh külliyatını ihmal etmek veya onun fayda ve değerini ötelemek değil, aksine ortaya çıkan yeni durum ve şartları İslâm'ın genel amaçları doğrultusunda muhtelif ekol ve mezheplerin görüşlerine müracaat etmek suretiyle fikhî geleneğı bir kez daha gözden geçirmektir.”* Müellifin üzerinde durduğı en önemli hususlardan biri ise aslî kaynaklara müracaat etmek suretiyle önceki fukaha tarafından bilinmeyen veya onlar tarafından bir hükme varılmamış olan yeni durumlar ve meseleler hakkında içtihat yapılması meselesidir. Zira elimize geçen fıkıh mirasına baktığımızda hükümlerin hepsinin aynı derecede olmadığı görülmektedir. Bazılarının kaynağı doğrudan nass, bazılarının icma, diğerk bir kısmının ise kıyas, maslahat, istihsan veya örf olabilmektedir. Bu durum bize verilen hükümlerin hepsinin eşit olmadığını göstermekle birlikte yeni karşılaşılan durumlar için de yeni öneriler getirmektedir.

Müellif, içtihat konusunu etraflıca işlerken zihinlerde oluşabilecek birtakım sorulara da cevap vermektedir. Mesela birçoklarının söylediğı gibi “bu zamanda müçtehit yoktur” iddiası gelmektedir. Cevap olarak, *“Allah'ın akıl ve idrak noktasında geçmiş insanlara verdiğı üstünlüğü bugünün*

insanında yok saymanın haksız bir itham olacağını ifade eder.” Bir başka yönden “*şimdiki zamanın âlimlerinin, eski âlimlere nazaran ilmî anlamda yetkinliğini yok sayarsak bu da geçerli olmaz*” diyerek insan unsurunun önemine dikkat çeker. Şu çok açık bir gerçektir ki bugünün âlimi Kur’ân ve sünnetin hükümlerine eski âlimlerin ulaşma imkânından daha hızlı ve kolay bir şekilde ulaşma imkânına sahiptir.

Müellif, şer’i naslara karşı tutumumuz nasıl olacağı hususunda ise kesin bir dille Kur’ân ve sünneti esas alarak içtihat alanının yeniden gözden geçirilmesini teklif etmektedir. Nitekim önceki içtihatların kaynağı nasıl ki Kur’ân ve sünnet ise bugün de aynı kaynaktan tekrar istifade edilmelidir. Ancak şu hususun altını çizer: dinin aslından olup delâleti kat-i olan meselelerde içtihat konusunun açılmasının dahi caiz olmadığını ifade edip mezkûr hususlarla alâkalı zihinlerdeki şüpheleri gidermektedir. Delâleti zannî olan alan ise içtihadta açık olan ve sağlam bir Kur’ân, sünnet bilgisiyle toplumun ihtiyacının giderileceği alandır. Bir diğer yandan İslâm hukukunun bünyesinde barındırdığı değişmezlik ve esneklik ilkesi onun sınırlarını usul ve fûru meseleleriyle tayin etmiş bulunmaktadır.

Müellif eserinin ikinci bölümünde içtihat konusunda temel prensip olarak şu hususa ayrıca yer vermiştir: “*Fikhî hüküm çıkaracak müçtehidin hadis konusunda uzmanlaşması aynı zamanda hadisle iştiğal eden kimselerin de hadisleri lafzî anlamının ötesinde hayatın içerisine dâhil edecek şekilde tekrar okuması ve değerlendirmesi gerekmektedir.*”

Müellif, ikinci bölümün sonunda güncel meselelerde içtihat konusuna yer verip yaşadığımız çağda yapılacak içtihatlar için önemli hatırlatmalar yapmaktadır. Değişen zamana ve mekâna bağlı olarak içtihat müessesenin İslâm âlimleri üzerine farzı kifaye olduğunu ifade eden el-Karadâvî, içtihat etmenin dinî anlamda esneklik veya gevşeklik olmadığını, halihazırda yaşanan hayatın dine uydurulması gibi bir yanıştan da uzak durulması gerektiğini belirtmektedir. Hiç şüphe yok ki, Allah mevcut hayata uysun diye şeriatı indirmemiştir, aksine yaşanan hayat Allah’ın kanun ve nizamına uysun diye vardır. İchtihat meselesinde olumsuzluklara sebebiyet vermemek için yalnızca ilim ehli kişiler tarafından yapılması gerektiğini daha da öteye giderek hiçbir yapının tesiri altında olmadan şura şeklinde içtihatların yapılmasının daha uygun ve yerinde olacağını ifade etmiştir.

Eserin üçüncü bölümünde (el- Karadâvî, 2020, 203 - 224) müellif daha çok İslâm hukukunun nasıl bir ortamda uygulanabileceğine dikkat çekmiştir. Nitekim bir durumun uygun olmasıyla onun uygulanabilir olması arasındaki en önemli nokta ortam meselesidir. Müellif İslâm hukukunun başarılı olabilmesi için temelde şu üç hususun olması gerektiğini ifade etmiştir:

a-İslâm hukukunun âdil olduğuna inanan fert,

b-İslâm hukukunun kutsiyetine inanan hâkim,

c-Tarafgirlikten uzak kalmış İslâm hukukunu koruyup kollayacak yürütme organı.

Öte yandan yukarıda zikredilen hususlara ilâve olarak müellif, üçüncü bölümde ayrı bir başlık altında “bir bütün olarak İslâm’a dönülmesi” gerektiğini ifade etmektedir. Zira ona göre İslâm bir bütündür ve parçalanamaz.

Müellifin son bölümde ele aldığı bir diğer başlık ise, içinde yaşadığımız hayatın kısacasından kurtulmakla ilgilidir. Yaşadığımız dünyanın birtakım gerçekleri diye sunulan kapitalist sistemin ürünleriyle mücadele edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Nitekim hâkim unsurların faiz, alkol, kumar vb. durumlar noktasında işlem gördükleri cari hukuk yabancı unsurlar tarafından oluşturulmuştur. Bütün bunlardan kurtulmanın yolunu ise, “batıya uydu olmaktan kurtulmak” başlığı altında ele alıp İslâm coğrafyasının aşağılık kompleksinden çıkması gerektiğini özellikle ifade eder. Zira “Batının dini varsa bizim de dinimiz var; onların hukuk sistemi varsa bizim de hukuk sistemimiz var” diyerek mevcut sistemlerin taban tabana zıt olduklarını ifade etmiştir.

Bütün bir kitabın özeti mahiyetinde sayılacak son başlık ise “Müslümanca bir yönetim tarzı” şeklinde ifade edilmiştir. Çünkü müellifin eserinde ifade ettiği hususların uygulanma noktası, ancak ve ancak Müslümanca bir yönetimin iktidar olmasıyla mümkün olabilecektir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Eseri incelememiz sonucunda edinmiş olduğumuz önemli sonuçlar maddeler halinde şu şekildedir:

- 1- Eser, dilimize Arapçadan Prof. Dr. Yusuf Işıcık ve Prof. Dr. Ahmet Yaman tarafından tercüme edilerek kazandırılmıştır.
- 2- Eser, üslup ve içerik bakımından her ne kadar akademik bir eser olsa da İslâm hukukunun evrenselliği, sürekliliği ve içtihat meselesine ilgi duyanların mutlak surette yararlanabileceği genele hitap eden bir kaynak olma özelliği taşımaktadır.
- 3- Eser, temel ve çağdaş İslâm hukuku kaynaklarının yanı sıra birçok âyet, hadis ve Mecelle kaidesinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

- 4- Eserde müstakil olarak “Kısaltmalar” kısmına yer verilmemiştir. Ancak tercüme edenin dipnotu olarak bazı konularda izahlar yapılarak eksikliklerin giderilmeye çalışıldığı görülmüştür.
- 5- Müellif, eserinin büyük bir kısmını içtihat meselesi üzerine inşa etmiştir. İctihadın gerekliliğini, zamanımızın problemlerine çözüm için içtihadın kaçınılmaz olduğunu ve uygulanması için gerekli delilleri ortaya koymuştur.
- 6- Eser, Arapçadan tercüme olması hasebiyle üslup olarak zaman zaman ilmî eser hüviyetinden çıkıp nasihat veren bir eser formuna büründüğü görülmektedir. Bu durum her seviyeden okuyucu kitlesine hitap etmek adına olumludur.
- 7- Eserde konuları izah ederken bolca örneklere yer verip olayları en ufak ayrıntılarına kadar izah etmesi hasebiyle alanında öğretici bir eserdir.
- 8- Eserin -tercümeden kaynaklı olduğu düşüncesiyle- ana başlıklar altında yer alan alt başlıkların dil anlatım yönü itibarıyla alışlagelmişin dışında olduğunu ifade etmekte fayda vardır.
- 9- Netice itibarıyla incelediğimiz eser, “İslâm Hukukunun Evrenselliği” alanında okunacak en önemli eserlerin başında geleceğine ilişkin hiçbir şüphe barındırmamaktadır.

KAYNAKÇA:

PROF. DR. YUSUF EL-KARADÂVÎ. İSLÂM HUKUKU EVRENSELLİK – SÜREKLİLİK. İSTANBUL: NİDA YAYINCILIK, 5. BASKI, 2020, 224 SAYFA, ISBN: 978-605-4605-18-